

1934, začátek března. Košice. — Zpráva o činnosti a úkolech pověřenectva SNR pro sociální péči, vypracovaná pro potřeby delegace Slovenské národní rady před jejím odjezdem k politickým jednáním do Moskvy.

K Vášmu č. 70/945 prez., zo dňa 28. februára 1945 sdeľujem:

Poverenictvo SNR pre soc. starostlivosť organizuje na oslobodenom území sociálne poistenie prispôsobené podmienkam vytvoreným skutočnosťou, že cez územie prehnal sa front (komunikačné ťažkosti, nedostatok personálu a pod.).

Organizuje detské domovy pre opustené deti a deti, o ktoré v rodinách nemôže byť postarané. K tomu účelu chce použiť niektoré tatranské objekty a kaštiele po utečených maďarských statkároch.

V rámci starostlivosti o mládež organizujú sa stravovacie „pridelové“ akcie školských detí, kojencov, tehotných žien a kojacích matiek.

Okamžite je treba poskytnúť výpomoc osobám postihnutým vojnou.

a) v hotovosti

b) materiálu (obilie, potraviny vôbec, stav. materiál a pod.).

Organizovať stavbu núdzových domov pre osoby následkom voj. operácií bez prístrešia (núdzové domky vyrábať do zásoby pre kraje neoslobodené).

Podpora a pomoc pozostalým rodinným príslušníkom po obetiach politických a voj. zločinov.

Toto sú najnaliehavejšie úlohy okrem tých, ktoré patria do kompetencie soc. starostlivosti v normálnych dobách.

Prosím, aby delegácia SNR v Moskve súrila zásielky potravín a šatstva a obuvi,¹ ktorého se nám absolútne nedostáva, objednaného v decembri od UNNRA prostredníctvom úradu vlád. delegáta.

Vzhľadom na katastrofálny nedostatok cukru, treba urýchlene žiadať o dodávku aspoň 10 vagónov cukru pre deti a chorých.²

Červený kríž má na ceste objednávky a tieto sa nachádzajú údajne na území SSSR. Prosím o urychlené dodanie týchto. V Moskve údajne čs. kolónia má k dispozícii veľké zásoby (šatstva, potravín).

Z týchto zásob, vzhľadom na malé osadenstvo, mohla by byť ihneď odoslaná väčšia čiastka pre potrebu vojnou priamo postihnutého obyvateľstva.

SSUA Bratislava. Šrobárův fond, inv. j. 75. Orig.

1945, 3. březen. Košice. — Článek „Pravdy“ o konfiskaci velkostatků Němců, Maďarů a zrádců a jejich přidělování do rukou bezzemků a drobných a středních rolníků na osvobozeném území Slovenska.

Parcelácia sa začala uskutočňovať

Ako sme už napísali, SNR uzákonila pozemkovú reformu. Vydala nariadenie o konfiškácii pôdy nemeckých, maďarských a československých zradcov, ktorú dostane do rúk pracujúci

¹ „...súrila zásielky potravín a šatstva a obuvi...“ podtrženo a na okraji pripísano: „Potraviny. Šatstvo. Obuv. Cukor — 10 vag.“

² Na okraj pripísano: „Zásielka ČK v Moskve.“

lud.¹ Toto ustanovenie má ďalekosiahly význam pre slovenskú pracujúcu pospolitosť a zvlášť pre maloroľníkov. Vyvolalo veľké nadšenie medzi roľníctvom. Účinne podvracia cigánstva fašistov, ktorí vykrikovali, že bolševici vezmú pôdu roľníkom. Hľa skutočnosť dokumentuje, že po príchode sovietskych vojsk naši roľníci dostávajú pôdu. Vítajú tento spravodlivý čin, že nepriateľom národa sa odoberá pôda, na ktorej iba prepychove rodovali a nepracujúci na nej, ťažili z mozolov pracujúcich roľníkov. Súhlasia s celým prevádzaním pozemkovej reformy a podmienky SNR pokladajú za výhodne pre seba.

Prinášame zprávy o parcelácii pánskych zradcovských pozemkov² a v záujme informovania obyvateľstva doplníme ich ešte raz pokynmi pre roľnícke komisie. Miestne roľ. komisie podávajú návrh konfiškovania obrábaných zemí Okresnej roľ. komisii, ktorá vypracuje plán delenia. Pôda sa má prideliť predovšetkým najchudobnejším robotníkom a deputátnikom. Má sa prizerať aj na zásluhy v oslobodzovacom boji (vojaci, partizáni, ich pozostalí a p.). Nový majiteľ pôdy bude splácať Slov. roľníckemu pozemkovému fondu úhradu od ceny jednoročnej po cenu dvojročnej úrody, a to až do 15 rokov.

V okrese kežmarskom.

V kežmarskom okrese začali pridelovať gazdovstvá nemeckých škodcov ešte prv, než vyšlo nariadenie SNR, lebo súrila núdza v slovenských obciach, spustošených nemeckou soldateskou. Začalo sa to tým, že už 21. januára se prihlásil u komunistického organizácie v Kežmarku partizán zo Ždiaru, ktorý žiadal o pomoc, poukazujúc na svoje ťažké domáce pomery. Strana hneď zariadila, že tomuto partizánovi sa uvoľnilo hospodárstvo po evakuovanom Nemcovi v Bušovciach. A po tomto podnete pokračovalo sa už vo veľkom. 25. januára umiestili 34 rodín zo Šambrona, z obce okresu staroľubovnianskeho, v obci Maldur, okres Kežmarok. Deputátnikov v Huncovciach, vo Veľkej Lomnici a v Strážkach nad Popradom premiestili do

¹ Viz pozn. k dokumentu čís. 170.

² Košická Pravda z 3. dubna 1945 v článku „Doklady od deputátnikov“ cituje ze zápisu národného výboru v Haniške tyto důvody pro konfiškaci velkostatku barona Kirchmajera:

„Majitelem velkostatku v Haniške bol Viliam Kirchmajer. Spomenutý splnil všetky podmienky, aby mohol byť spravodlivo vyhlásený za zradcu. V rodinnom styku užíval maďarský jazyk. Jeho manželka bola Nemka, narodená v Nemecku. Celá rodina žila v priateľských stykoch s nemeckým konzulom v Prešove. V poslednej chvíli, keď už Nemci odchádzali, V. Kirchmajer telefonoval na veľkostatok, aby z majetku sobrali všetko Nemci a kaštieľ a liehovar vyhodili do vzduchu. Z toho je vidieť, že nemienil nič nechať. Miestni deputátnici svedčia, že pozemky v poslednom čase sa riadne neobrábaly, lebo pán tušil, že z budúcej úrody nebude jesť. Vychvaloval nemeckú armádu a robil zlomyseľnú propagandu proti bolševizmu. O jeho nepriateľskom postoji proti novému ľudovému poriadku svedčí aj to, že hospodárske stroje evakuoval na západ a tiež sám so svojou rodinou evakuoval s Nemcami.“ [Pravda, 3. 4. 1945, čís. 34.]

Zprávy o konfiškaci a parcelaci maďarských a německých velkostatků přinášela Pravda po celé jaro. Na př. v číslech z 10. 4. a 17. 4. se píše o konfiškaci majetku velkostatkáře Gejzy Kováče a jeho syna Loranda v obci Nádažd, barona dr. J. Semseya v obci Demjata, maďarského grófa Arpáda Kissela v obci Beňadiková atd.

Také v archívnych fondoch nachádzajú sa dokumenty tohto druhu.

3. dubna 1945 rozhodl MNV v Kežmarku o prozatímní parcelaci velkostatku v Malém Slavkově takto:

„Rozhodnutí.

Národní výbor v Kežmarku tímto rozhodol vo veci veľkostatku v Malom Slavkove, že na tento rok, t. j. 1945, pozemky sa ponechajú nerozparcelované, budú obrábané spoločne, budú však rozdelené medzi tamojšími obyvateľmi robotníkmi a občanmi.

Pridelená pôda tomu — ktorému obyvateľovi bude označená medznicami [kolíkami]. Výmera rozdeleného pozemku nemôže prevyšovať 5 jutár. Každý občan, ktorému bola pridelená pôda, je povinný pôdu riadne obhospodáriť. Práva konvencionášov nijako nemôžu byť porušené, im pridelená pôda nemôže byť odňatá.

Správca na veľkostatku sa ďalej poveruje, aby dozeral, opatroval jemu sverené hospodárstvo a zasial toľko pozemkov, koľko osiva má. Zbývajúcu časť môžu rozdeliť medzi žiadateľmi.

Nájomné neskoršie bude ustálené v dohode s nár. výborom v Malom Slavkove a v Kežmarku.

Ďalej dávame súhlas k tomu, aby polovička zo záhrady, ktorá je v blízkosti obytných domov, bola rozdelená medzi žiadateľmi, a druhá polovička sa ponecháva konvencionášom.

L. S. Mestský národný výbor v Kežmarku
okr. Kežmarok.

preds. NV“

[OA Poprad, ONV Kežmarok, čj. 3369/45-NV.Orig.]

slušných gazdovských bytov. Nemecké veľkostatky sa v týchto obciach rozdelia medzi pracujúci ľud v krátkom čase. V tejto súvislosti možno poznamenať, že pracujúci ľud aj v samom Kežmarku sa dostal do riadnych bytov po Nemcoch, ktorí z mesta zutekali.

V prešovskom okrese Národné výbory pripravili už rozparcelovanie 17 veľkostatkov. Spísaly soznam deputátov, bezzemcov, maloroľníkov i stredných roľníkov s veľkými rodinami a vysvitlo, že na každého z uchádzačov pripadne pôda od štyroch do deviatich kat. jutár. Čakajú tu už len na povel, kedy začať pôdu deliť.

Podobne aj v okrese bardejovskom spísali už uchádzačov o pôdu nepriateľských veľkostatkárov. Prichádza do úvahy veľkostatok Nemca Fickera v Šibe v rozmere 170 k. j. a menší veľkostatok maďarského zradcu v Bardejovskej Novej Vsi.

V okrese Stará Ľubovňa rozparcelujú veľkostatky grófa Zámojského a pozemky zradcov, ktorí poutekali s Nemcami.

Pravda, 3. 3. 1945, čís. 18.

[176]

1945, 7. březen. Košice. — Z článku „Pravdy“ o přípravách k založení nových, jednotných odborů a o nejnaléhavějších úkolech odborových organizací.¹

Vznikajú jednotné, slobodné odbory

Až keď povstal slovenský národ — a v jeho radoch robotníctvo na prvom mieste — mohla sa dostať k slovu stará túžba po jednote a po odborových organizáciach, ktoré by robotníci a úradníci mohli pokladať ozaj za svoje. A keď si podali ruku komunisti a sociálni demokrati už tam, na slávnom banskobystričkom sjazde, pamätalo sa aj na túto vec. Zásadné rozhodnutie sa vynieslo už tam a už aj isté základy boli položené. Na nich teraz na oslobodenom slovenskom území urýchlene budujeme.

Robotníctvo stavia svoje jednotné odborové sväzy v rámci jednotlivých priemyselných a výrobných odvetví a ústredné sekretariáty ako aj mnohé organizácie sa už aj chápu práce. Vidieť tu istý ruch, elán, horlivosť. Veď sa táto práca robí v ozduší už vybojovanej slobody, ktoré je však súčasne ovzduším boja za úplnú porážku nepriateľa a za konečné zaistenie

¹ Jedním z prvních opatření, které začala na osvobozeném území uskutečňovat dělnická třída, bylo obnovení jejích odborových organizací a vytváření jednotného odborového hnutí. Již 18. 1. 1945 se v textu hlášení slovenského vysilače „Za slovenskú slobodu“ píše: „Z Michaloviec sa dozvedame, že v tamojšom pivovare bola založená jednotná odborová organizácia robotníkov. Je to prvá odborová organizácia na oslobodenom území. Bezpochyby sa zakladajú odborové organizácie aj v iných závodoch. Takto sa robia prvé kroky pre obnovenie slobodného odborového hnutia na Slovensku, ktoré bolo tisoivským režimom rozbité... Pri tom je zvlášť pozoruhodné, že se zakladajú jednotné odborové organizácie, čím sa robí koniec roztrieštenosti odborového hnutia, ktorá v minulosti mala mnohé neblahé následky...“ (AÚD KSČ Praha, f. 35, složka 39/2, čís. 12.190.) 7. února 1945 se konala v Košicích schůze zástupců mnohých závodních výborů, na které se dělnictvo z území dříve okupovaného Maďary hlásilo do jednotné odborové organizace. Na této schůzi byla založena Všeodborová rada v Košicích. (Pravda 10. 2. 1945.) V besedě konané na Institutu společenských věd při ÚV KSČ 27. 4. 1961 upozornil F. Zupka, že v únoru 1945 pověřila KSS soudruhy Valo, Kušíka, Chorváta a j., aby přistoupili k přípravám k vytvoření ústředního orgánu jednotného odborového hnutí na Slovensku. Na poradě 2. března 1945 bylo pak skutečně založeno Ústředie odborových svāzov Slovenska. Jedním z jeho prvních usnesení bylo rozhodnutí o vydávání přihlášek, známek a legitimací. Počátky vytváření jednotné organizace nebyly lehké, neboť bylo nutno začínat v podstatě úplně znovu. Zatím co komunisté pomáhali jednotným odborům při zakládání odborových organizací, zvláště na závodech, demokratická strana v prvních měsících po osvobození odborové organizace ignorovala a snažila se dokazovat, že to jsou „generálové bez vojska“. Růst jednotného odborového hnutí však pokračoval dále, zvláště pak když Ústředie odborových svāzov Slovenska přesídlilo po osvobození Bratislavy do hlavního města Slovenska.